

Nigar Əliqızı Quliyeva¹⁴¹
QLOBAL İNFORMASIYA MƏKANINDA İNFORMASIYA RESURLARININ
İNTEQRASIYASI VƏ “İCTİMAİYYƏTLƏ ƏLAQƏ”
(problemin elmi-nəzəri təhlili)

İnternetin rolu informasiya resurslarının qarşılıqlı əlaqəsini o cümlədən, kitabxanaların rolu isə məlumat mənbələrinin mübadiləsini və qarşılıqlı əlaqəsini təmin edir. İnternet texnologiyaları ilə elektron kitabxanaların birləşməsi nəticəsində informasiya bazaları coğrafi məhdudiyətləri aşaraq, səmərəli, sürətli və dəqiq resurs paylaşımına nail olur. Elektron kitabxanalar fərqli məlumat quruluşuna, təşkilat formasına, sorğu interfeysinə malik olurlar. Tələbatçılar lazımı relevant informasiyanı əldə etmək üçün fərqli resurlara müraciət edirlər. Bu səbəblə, çox sayda elektron kitabxanaların sorğu metodlarına müraciət etmək olduqca əlverişsizdir. Bulud hesablama texnologiyalarından istifadə edən kitabxana sistemləri müxtəlif verilənlər bazasını vahid bir şəkildə idarə edir. Nəticədə, fərqli məlumat bazalarının formatları qorunur, istifadəçilərin sorğu prosesini daha səmərəli təşkil edən vahid axtarış sistemi qurulur. Elektron kitabxanalar haqqında bir çox tədqiqatlar həyata keçirilmişdir. Müasir dövrdə elektron kitabxanaların iş prinsipinə nəzər yetirsək, informasiya resurslarının paylaşılması sistemi bir sıra hissələrdən ibarətdir: servis, əməliyyatların idarəedilməsi, istifadəçilərin idarə olunması və s. Elektron kitabxana sistemlərində mövcud olan informasiya məzmununun zənginliyinə baxmayaraq, elm, mədəniyyət, təhsil və digər sahələrin informasiyaya olan ehtiyacı daima genişlənir. Müasir elm, rəqəmsal kolleksiyalar və ayrı-ayrı universal rəqəmsal kitabxanaların yaradılması baxımından, müxtəlif elm sahələrinin daha geniş əhatə olunmasını tələb edir.

Elektron kitabxanaların yaradılması prosesi elektron arxivlər, internet və elektron nəşrlərin yaradılması kimi müasir texnologiyaların inkişafı sayəsində baş verdi. Elektron arxivlərin meydana gəlməsi kağız sənədlərin kütləvi rəqəmsallaşdırılması, elektron sənədlərin böyük həcmdə sistemləşdirilməsi və saxlanması təcrübəsini təmin etdi və eyni zamanda korporativ elektron kitabxanaların yaranmasına doğru ilk addım olan sənədlərlə birlikdə korporativ məlumat bazalarının inkişafına səbəb oldu. İnförmasiya resurslarının inkişafı elektron kitabxanalarla əlaqəli bir sıra nəticələrə gətirib çıxardı: yeni bir axtarış sisteminin yaradılması, xüsusən sənəd üzrə axtarış, materialların müstəqil dərc edilməsi imkanı, müxtəlif veb portalların yaradılması və s. Həmçinin müəlliflik hüququnun qorunması, elektron informasiya resurslarının icazəsiz kopyalanmasının qarşısının alınması üçün müxtəlif texnologiyalar ortaya çıxdı. İnförmasiya və bilik bəşər cəmiyyətinin inkişafında mühüm rol oynamışdır. Hazırda iqtisadi artım informasiya mənbələrinin və resurslarının istifadəsi hesabına təmin olunur. İnförmasiya və bilik istehsal faktorlarının daha səmərəli istifadəsi üçün şərait yaradır.

Müasir şəraitdə informasiya texnologiyalarına əsaslanan texnoloji postsənaye istehsal üsulu formalaşır ki, burada da inkişafın əsas hərəkətverici qüvvələri informasiya və bilik olur. İnförmasiya və bilik resurslarının formalaşmasında müasir elektron kitabxana texnologiyaları mühüm rol oynayır. Cəmiyyətin hazırkı inkişaf mərhələsi məlumatların rolunun artması və ümumi əhali üçün biliklərə sürətli çıxış imkanı verən qlobal bir informasiya məkanının yaradılması ilə xarakterizə olunur. Hazırda İKT-nin tətbiqinin səviyyəsi hər bir ölkənin elmi potensialının, dövlət idarəçiliyində şəffaflığın və demokratiyanın inkişafının, sosial-iqtisadi problemlərin həllinin əsas göstəricilərindən hesab olunur. İKT ictimaiyyəti, sosial-iqtisadi, mədəni sahələri əhatə edərək cəmiyyətin inkişafına güclü təsir göstərən əsas amillərdən birinə çevrilmişdir. Son illərdə ölkəmizdə cəmiyyətin sənədinformasiya tələbatının daha dolğun şəkildə ödənilməsi və bu işdə İKT-dən istifadə sahəsində bir sıra ciddi addımlar atılmışdır. İnförmasiya və informasiya həcmələrinin böyüməsi ilə "införmasiya massivi" kimi bir anlayış ortaya çıxdı. Bu vahid bir bütün olaraq istifadə olunan bir məlumat toplusudur. Hər hansı bir material informasiya kimi qəbul edilə bilər - kitablar, monoqrafiyalar, multimedia sənədləri və s.

İnförmasiya resurslarının inteqrasiyası dedikdə, onların ixtiyari informasiyanın xarakteristikaları, təqdimat özəllikləri və istifadəçi imkanları saxlanılmaqla istifadəsi məqsədilə birləşməsi başa düşülür. Elektron kitabxanada effektiv naviqasiya dedikdə, istifadəçi üçün bütün mövcud informasiya məkanında az vaxt sərf etməklə onu maraqlandıran tam və dəqiq informasiyanın tapılması imkanı başa düşülür.

İnförmasıyalı cəmiyyətin əsasını müxtəlif informasiya mənbələrinin olması və cəmiyyətin geniş təbəqələrinin ondan sərbəst istifadə bacarığının təmin edilməsi təşkil edir. Kitabxana fəaliyyətinin keyfiyyətinə, istifadə olunan məlumatların işlənilib hazırlanmasına və istifadəsinə verilən tələblərdəki dəyişikliklər kitabxanaları, yeni sosial və informasiya texnologiyalarına yiyələnmək, informasiya əldə etmək üçün müasir vasitələrdən istifadə etmək, yeni resurslar yaratmaq tələbi ilə üzləşir. Bu kimi problemlərin aradan qaldırılması kitabxana fəaliyyətinin yenilənməsini təşkil etmək üçün elmi əsaslandırılmış yanaşmalardan istifadə etməyi tələb edir. Kitabxana sistemində baş verən yeniliklər informasiya mühitində diffuziyaya ilə fərqlənir. Texnoloji yeniliklər diffuziyaya daha çox həssasdır, informasiya yenilikləri isə diffuziyaya daha az meyllidir. Müasir dövrdə elektron kitabxanaların yaradılması işi informasiya cəmiyyətinin qurulması və informasiya proseslərinin avtomatlaşdırılması sahəsində mühüm yer tutan mürəkkəb və perspektivli məsələlərdən biridir.

Kitabxana imicinin formalaşdırılmasında ictimaiyyətlə əlaqələr sisteminin formalaşdırılması mühüm yer tutur. Müasir dövrdə ictimaiyyətlə əlaqələr sisteminin yaradılması və tətbiqi məsələləri son dərəcə aktualdır. Xüsusilə, geniş oxucu kütləsinə malik olan kitabxanalarda ixtisaslaşmış ictimaiyyətlə əlaqələr sisteminin yaradılmasına daim ehtiyac duyulmaqdadır. İnförmasiya cəmiyyəti bir çox xüsusiyyətləri ilə seçiyələnir, bunlardan biri də införmasiyanın ən vacib inkişaf amilinə çevrilməsidir. Sənədli mənbələrin qorunması, inkişafı və rəşional istifadəsi hər bir cəmiyyət və dövlət üçün

¹⁴¹ Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı

böyük əhəmiyyətə malikdir. İnformasiya mədəniyyəti insanın sosial cəhətdən intellektual qabiliyyətləri və texniki bacarıqları ilə əlaqələndirilir. İctimaiyyətlə əlaqələr cəmiyyətin və onun bütün hissələrinin ünsiyyət sistemini təşkil edir. Bu gün heç bir təşkilat bu və ya digər dərəcədə ictimaiyyətlə əlaqələr sistemi olmadan inkişaf edə bilməz. Kitabxanalar zamanın çağırışına cavab verməli və rəqəbətçi informasiya məkanında daim mövcud olmalıdırlar ki, bu da ilk növbədə PR (Public Relations) texnologiyalarının tətbiqi ilə əldə edilir. İctimaiyyətlə əlaqələr etikası PR mütəxəssisləri və alimləri ilə əlaqəli mənəvi hüquqlar prosesini təmin edir. Bunun nəticəsidir ki, PR etikası bütün sahələri əhatə edir. Kotler və Armstronq görə ictimaiyyətlə əlaqələr belə müəyyən edilir: “Əlavə təbliğat əldə etməklə, yaxşı korporativ imici yaratmaqla və xoşagəlməz hadisələri idarə etmək və ya onlara rəhbərlik etməklə, müxtəlif elm sahələri ilə ictimaiyyətlə əlaqələr prinsipini təmin etmək olar”. Eynilə, Kotler və Armstronq vurğulayır ki, “ictimaiyyətlə əlaqələr reklam prosesindən daha çox ictimai məlumatlılığa güclü təsir göstərə bilər”. İctimaiyyətlə əlaqələr təşkilat, elm sahələri və onun ictimaiyyəti arasında qarşılıqlı əlaqə, anlaşma, qəbul və əməkdaşlıq xətlərinin qurulmasına və saxlanmasına kömək edən fərqli idarəetmə funksiyasıdır.

İctimaiyyətlə əlaqələr davamlı və planlı xarakter daşıyan idarəetmə funksiyasıdır ki, bu funksiya vasitəsilə kitabxana kimi dövlət və özəl təşkilatlar özlərinin və ya bəlkə də maraqlandıqları şəxslərin anlayışını, rəğbətini və dəstəyini qazanmağa və saxlamağa çalışırlar. Kitabxananın ictimaiyyətlə əlaqələri kitabxana ilə ictimaiyyətin ictimai əlaqələri arasında qarşılıqlı anlaşma yaratmaq və saxlamaq üçün düşünülmüş, planlaşdırılmış və davamlı bir prosesdir. Kitabxananın müsbət imicini çatdırmaq üçün əlaqələndirilmiş səyləri təmin etməyə kömək edir və kitabxananın (kitabxananın materialları, proqramları və xidmətləri) mövcudluğunu təmin edir. İctimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyətinin əhəmiyyətini heç bir kitabxanada nəzərdən qaçırmaz; xüsusilə akademik kitabxanalarda. Akademik kitabxanaların, xüsusən də universitet kitabxanalarının əhəmiyyətini vurğulamamaq olmaz. Dodsworth-a (1998) görə, universitet kitabxanaları öz universitetlərinin tədris, öyrənmə, tədqiqat və ictimai xidmət funksiyalarını davam etdirmək üçün lazım olan bütün müvafiq informasiya resurslarını əldə etməklə universitetlərə öz funksiyalarını yerinə yetirməkdə kömək edirlər. İstənilən kitabxana fəaliyyəti, birbaşa və ya dolayısı vol ilə, kitabxananın imicini və istifadəsini təsviq etmək üçün ictimaiyyətlə əlaqələr prosesindən aktiv istifadə edir. İctimaiyyətlə əlaqələr üzrə mütəxəssis, potensial istifadəçilərin süurunda kitabxananın yaxşı imicini yaratmaq üçün kitabxananın hüduqlarından kənara çıxır. Cox sayda kitabxana, xüsusən də akademik kitabxanalar istifadəçilərə məlum olmayan bir çox kommərsiya xidmətləri təklif edir ki, ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə məsul şəxsin vəzifəsi bu xidmətlər barədə ictimaiyyəti məlumatlandırmaqdır. İctimaiyyətlə əlaqələr üzrə məsul şəxs məlumatı insanlara ötürmək və kitabxana xidmətlərini reklam etmək üçün bir sıra metodlardan istifadə edə bilər.

İctimaiyyətlə əlaqələr üzrə mütəxəssis tələb olunan istəvi yerinə yetirmək üçün çalışan ümumi mütəxəssislərin bir hissəsidir və buna görə də kitabxananın xidmətlərinin uğur qazanması üçün çoxlu töhfə verməlidir. İctimaiyyətlə əlaqələr üzrə məsul şəxs bilavasitə istifadəçilərlə məşğul olan vəzifələrinə görə kitabxananın imicini gücləndirir. İctimaiyyətlə əlaqələr üzrə məsul şəxs istifadəçilərlə kitabxana arasında vasitəçidir. Təhsil müəssisələrində akademik kitabxanalar çox vacibdir. Bununla belə, ictimaiyyətlə əlaqələrin olmaması və ya uğursuz olması səbəbindən onlar öz potensiallarına tam nail ola bilmirlər. Kitabxanalar istifadəçilərinin ehtiyaclarına necə cavab versələr də, məlumat axtaran/kitabxana istifadəçilərini stimullaşdırmaq, məlumatlandırmaq və cəlb etmək üçün sistemli və qətiyyətli təbliğat proqramı olmadan onların dəyərləri yüksək qiymətləndirilmir. Akademik kitabxanalar nə olduqlarını və etdiklərini dəqiq əks etdirən ictimai əlaqələr vasitəsilə istifadəçilərinə siqnalları və proqnozlaşdırılan şəkilləri çatdırmalıdırlar. Düzdür, bütün kitabxana mütəxəssisləri ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyətinə cəlb edilməlidir, lakin işi birbaşa istifadəçilərlə əlaqəli olan mütəxəssislər daha çox ictimaiyyətlə əlaqələr fəaliyyəti ilə məşğul olurlar.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K., 2007. Research Methods in Education. New York: Taylor & Francis e-Library
2. Kazimi P.F. Conflict of Relevance and Reliability of Information and the Global Network. Trends in Humanities and Social Sciences, ISSN: 2754-0855, 2021, Vol. 1 No. 1. <https://doi.org/10.46809/thss.v1i1.20>
3. Kazimi P.F., Guliyeva N.A., The concept of reliable information on the global network in times of crisis. Technium Social Sciences Journal, ISSN: 2668-7798, 2022, Vol.30, p.742-747
4. Xələfov A.A., İnformasiya cəmiyyəti və kitabxanaşünaslığın müasir problemləri. Kitabxanaşünaslıq və informasiya: Elmi-nəzəri və təcrübü jurnal. Bakı, 2010, №1.

Açar sözlər: informasiya resursları, bulud texnologiyası, ictimaiyyətlə əlaqələr, elektron kitabxana texnologiyaları, elektron innovasiyalar

Ключевые слова: информационные ресурсы, облачные технологии, связи с общественностью, электронные библиотечные технологии, электронные инновации.

Keywords: information resources, cloud technology, public relations, electronic library technology, electronic innovations

GLOBAL İNFORMASIYA MƏKANINDA İNFORMASIYA RESURSLARININ İNTEQRASIYASI VƏ “İCTİMAİYYƏTLƏ ƏLAQƏ” (problemin elmi-nəzəri təhlili)

Xülasə

İnformasiya cəmiyyətinin əsasını bir sıra müxtəlif informasiya ehtiyatlarının mövcudluğu və cəmiyyətin geniş təbəqələrinin informasiya ehtiyatlarından sərbəst istifadə bacarığının təmin edilməsi prosesi təşkil edir. Minilliklər boyu kitabxanalar müxtəlif kateqoriyalı istifadəçilərə informasiya xidməti göstərən qurum kimi öz fəaliyyətini müasir dövrdə də davam etdirməkdədir. Elektron kitabxanalar antoqonist səciyyəyə daşmır, yəni, ənənəvi kitabxananın rəqibi deyil. Elektron

kitabxana, bibliografiya və informasiya xidmətlərində bir fenomendir. İnkişaf etmiş elektron kitabxanaların ənənəvi kitabxanalarla nisbət müəyyən üstünlükləri vardır. Əsas üstünlük, məlumatın və onun istehlakçılarının yerləşməsindən asılı olmayaraq, bütün istifadəçilər üçün ümumi informasiya mövcudluğu prinsipini tam şəkildə həyata keçirməsidir. Kitabxanalar çoxfunksiyalı qurumlardır. Mövcud olduğu minillər boyu təhsil, ünsiyyət, mədəniyyət, informasiya və bir çox funksiyaları yerinə yetirərək, cəmiyyətə xidmət göstərmiş, göstərməkdə davam edir. Müasir dövrdə kitabxanalar, elektron informasiya mühitinin xüsusilə də sosial şəbəkə platformaları (Amazon, Google, Youtube və s.) vasitəsilə daha da inkişaf etmişdir. Tam əminliklə demək olar ki, rəqəmsal kitabxana platformalarının əsas məqsədi kitabxana xidmətlərini yaxşılaşdıraraq, informasiya cəmiyyətində prinsipə yeni, perspektivli kitabxana sistemini yaratmaqdır.

ИНТЕГРАЦИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ В ГЛОБАЛЬНОЕ ИНФОРМАЦИОННОЕ ПРОСТРАНСТВО И «СВЯЗИ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ» (научно-теоретический анализ проблемы)

Резюме

Основой информационного общества является наличие ряда различных информационных ресурсов и процесс обеспечения возможности широких слоев общества свободно пользоваться информационными ресурсами. На протяжении тысячелетий библиотеки продолжали функционировать как учреждения, предоставляющие информационные услуги различным категориям пользователей. Электронные библиотеки не антагонистичны, то есть не конкурируют с традиционными библиотеками. Это феномен электронной библиотеки, библиографии и информационных услуг. Передовые электронные библиотеки имеют определенные преимущества перед традиционными библиотеками. Основное преимущество заключается в том, что в нем полностью реализуется принцип общедоступности информации для всех пользователей, независимо от места нахождения информации и ее потребителей. Библиотеки являются multifunctional учреждениями. На протяжении тысячелетий она служила и продолжает служить обществу, выполняя образовательные, коммуникативные, культурные, информационные и многие другие функции. В современное время библиотеки получили большее развитие за счет электронной информационной среды, особенно через платформы социальных сетей (Amazon, Google, Youtube и др.). Можно с уверенностью сказать, что главная цель электронных библиотечных платформ – создание принципиально новой, перспективной библиотечной системы в условиях информационного общества за счет совершенствования библиотечных услуг.

INTEGRATION OF INFORMATION RESOURCES TO THE GLOBAL INFORMATION SPACE AND “PUBLIC RELATIONS” (scientific and theoretical analysis of the problem)

Summary

The basis of the information society is the availability of a number of different information resources and the process of ensuring the ability of broad sections of society to freely use information resources. For millennia, libraries have continued to function as an institution that provides information services to various categories of users. Electronic libraries are not antagonistic, that is, they do not compete with traditional libraries. It is a phenomenon in e-library, bibliography and information services. Advanced electronic libraries have certain advantages over traditional libraries. The main advantage is that it fully implements the principle of general information availability for all users, regardless of the location of the information and its consumers. Libraries are multifunctional institutions. For thousands of years, it has served and continues to serve society, performing education, communication, culture, information and many other functions. In modern times, libraries have become more developed through the electronic information environment, especially through social networking platforms (Amazon, Google, Youtube, etc.). It is safe to say that the main goal of digital library platforms is to create a fundamentally new, promising library system in the information society by improving library services.

RƏYÇİ: dos.E.Vəliyeva